

др Милутин Ђуричић,
адвокат у Пећи у пензији

ЧИНИОЦИ КРВНЕ ОСВЕТЕ КОД АЛБАНАЦА

О крвној освети код Албанаца је доста писано. Уврежило се уверење да је Албанац увек спреман на свађу и освету. То потиче отуда што Албанци нису посматрани у оквиру породичних односа. Овакво проучавање указује на то да у свакој арбанашкој породици на селу, понекад и у граду, постоје три слоја: патрицијски (господари кућа - наредбодавци крвне освете), плебејци (мушке особе дорасле за ношење оружја - непосредни извршиоци крвне освете) и жене са децом ("робље" - повод за крвну освету). Овде је реч о улози сваког од та три слоја у извршењу крвне освете у племенском друштву Албанаца.

Кључне речи: Албанци. - Крвна освета. - Патрицији. - Плебс. - Жене.

Проучавајући обичајно право код Албанаца на Косову и Метохији дуже од тридесет година, бавећи се адвокатским позивом, разговарајући с правницима, мушкарцима и женама, дошао сам до сазнања да у арбанашкој породици постоје три друштвена слоја: патрицијски, плебејски и "робовски". Патрицијском слоју припадају господари кућа, у плебејски спадају мушки укућани дорасли за ношење оружја и способни за ратовање, а "робљем" се сматрају жене и деца. Свака од ових структура има своје место и у вршењу крвне освете. Њихове улоге биће укратко изложене у овом раду, што може бити прилог опсежнијој студији и оријентација судској пракси, као и општем приступу изучавања патријархалног менталитета.

а) ПАТРИЦИЈСКИ СЛОЈ

Патрицијском слоју припадају господари - "богови" - кућа. Патрицијском слоју - господарима кућа - припада сва покретна и непокретна имовина, мушки укућани, као и "робље" (цела фамилија). То је кућа која се зове именом појединог господара. Господар је оружани поглавица у кући. По његовом наређењу поступају сви укућани. Збир више господара кућа чини патрицијски слој на селу и окупља се на скупштину - *кувенду*. Ту се доносе братственичке, сеоске, племенске и међуплеменске одлуке - *бесе* и *кануни*. У суштини то је родовска властела која држи у потчињености "робље" и оружнике у својим кућама.

Патрицијски слој је поштеђен непосредног извршавања деликата, па и крвне освете. Господари кућа међусобно се штеде да не буду жртве крвне освете. На изглед, они поштују тврду веру - бесу, тј. одлуке које су сами донели на скупштинама, а један према другом се понашају безгрешно.

Господари кућа, као власници ствари, штите своја права по обичајима и канунима, а као поглавице командују нападом и одбојем. Иако, по правилу, непосредно не извршавају крвну освету, господари кућа наређују ко ће је извршити. Они непосредним извршиоцима набављају оружје, подучавају их у руковању оружјем, одлучују који ће од момака под њиховом командом, где, када и над ким извршити освету, подучавају како ће се непосредни извршилац понашати после извршене освете, како ће се бранити пред државним судом, шта да наведе као повод и мотив, хоће ли се предати полицији или одметнути у качаке - да буде све у складу са одбраном коју господар куће треба да да пред обичајним судом. Господари кућа упућују делинквенте како ће се понашати у опхођењу с адвокатом, судијом и полицијом у казнено-поправним домовима. Из тог угла гледано господар куће је посредни извршилац крвне освете.

Да је господар куће наредбодавац код извршења освете види се из примера који се десио код Клине у Метохији, почетком седамдесетих година овог века:

Господару куће Шабанај би достављено обавештење да је један младић затечен у шуми на састанку са његовом неиспрошеном унуком. Увређени господар нареди тројици својих наоружаних момака да пођу у потеру за преступником и да се не враћају док не "оперу образ куће". Тројица његових синова узеше оружје, пронађоше преступника и са осам хитаца из револвера тешко га телесно повредише. Пошто су кривично дело извршили без детаљних упутстава како ће се пред судом бранити, открише наредбу господара куће. Зато и господар куће би оптужен као подстрекач. Ипак, како су се завађени у међувремену измирили а рањени момак узео за жену господареву унуку и то без икакве накнаде, оптужба против господара - подстрекача би, на молбу обеју страна, повучена (1).

У племенском друштву господари кућа науче непосредног извршиоца како ће се бранити и пред државним и пред обичајним судом, да би их заклонио од одговорности. Да би то било што уверљивије, они себи припреме алиби (одлазак далеко од куће - на трговачко путовање, у госте пријатељима итд.). Тако себи омогућавају да се и пред већима старца (арбанашке плећније) легитимишу као часни људи који поштују обичајно право, а настали случај представљају као ексцес појединих чланова свога племса, учињен против њихове воље. Обичајни судови то знају и сматрају да добро треба проверити алиби господара куће. Државни судови, обично, не сумњају у намештени алиби, па господаре кућа не узимају на одговорност ни као посредне извршиоце ни као подстрекаче. Њима најлакше пада прихватање признања непосредног извршиоца. Зато патрицијски слој остаје поштеђен гоњења:

(1) Списи Округног суда у Пећи, К. бр. 9/71.

нити је жртва крвне освете коју наређује, нити одговара за посредно извршилаштво и саучесништво. Ако би господари кућа били узимани на одговорност као посредни извршиоци, крвна освета код Албанаца била би ређа. Господари би ређе наређивали освету, а плебс би се устручавао да увлачи у кривичну одговорност своје господаре. Међутим, тај однос између наредбодаваца и извршилаца није био ни научно обрађен. Осим тога, ваља увек имати у виду да однос између господара куће и плебса почива на беси.

6) ПЛЕБС

Плебсу припадају мушке особе дорасле за ношење оружја и способности за ратовање. Ту не спадају старци. Плебсом командује господар куће. Из плебса господар бира непосредне извршиоце крвне освете. То су, обично, најокретнији, најхрабрији, руковању оружјем највештији, често неочењени мушкарци, малолетници који се блаже кажњавају од државних судова. Припадници плебса се не опиру наређењима господара куће. Напротив, хитају да изврше његову заповест, пред страхом да их господар може жртвовати у неком другом сукобу. Борећи се за господареву наклоност, припадници плебса надмећу се ко ће боље извршити његово наређење, ко извршити, а ко преузети одговорност за деликт. Иначе, без наредбе господара плебс не би смео увући у крв целу кућу. Освета се врши по плану утаначеном са господаром. Једни уходе жртву, други јој праве заседу, трећи заклањају учиниоца после деликта да не буде изложен поновљеној освети, четврти преузимају одговорност. Ту владају правила оружане борбе. Као што војници извршавају наређења команданта, тако плебс извршава наређења свог господара куће.

Плебс је и жртва крвне освете, не само зато што врши освету, већ зато што њему припадају малдићи који противнику "пуне око" као жртве. Погубљење способног младића је потпуније задовољење осветника од убиства немоћне старије мушке особе; затим, старци обично не чине сексуалне деликте, док неочењени младићи то чешће чине. Мушки сексуални преступи могу подметнути наследнике и због тога су жртве освете. Два партнера исте женске особе не могу живети; да би се знало чија су деца један мора бити уклоњен. Полиандрија се не толерише ни у истој кући. Недавно је на подручју Окружног суда у Пећи брат убио брата због преступа са његовом женом. То је учињено упркос правилу које влада у племенском друштву: "Не може се убити брат због једне жене". Чини се да уколико се више растаче велика породична задруга и учвршћује индивидуална приватна својина, утолико се сужава круг лица која су изузета од крвне освете због прељубе.

И господар куће може постати жртва крвне освете због прељубе. Тако је Е. Д. из Ступа, откривен да посредством удате сестре одржава недозвољене односе са женом неког Берише из Трстеника код Пећи, 1966. године убијен од синова превареног мужа, чиме је опрана част мајке. Крвна освета настаје због блуди са женама - "робљем".

в) "РОБЉЕ"

У "робље" спадају жене и ситна деца. Жене и деца, по обичају, нису извршиоци крвне освете ако у кући има мушких особа. Извршењем крвне освете испрошене девојке би могле увући у ланац крвних завада своје веренике из другог племена (егзогамија). Удате жене припадају једном идеалном половином своме роду, па би извршењем освете могле увући у ланац освета своју недужну родбину или домовину; могао би настати спор за чији је рачун извршена освета. Неиспрошене девојке могу по обичајима бити извршиоци крвне освете за рачун свога рода, ако овај нема мушких особа кадрих да се освете. Тако је једна неиспрошена девојка из породице Беголи у Пећи, почетком седамдесетих година, осветила свога брата јединца у судници Окружног суда у Приштини. У то време је и једна Руговка из породице Гроши из Пећи осветила свога оца у пошти у Пећи. Ни она није имала браће која би била позвана да изврше освету. Обе су стекле велики углед тиме што им је "добар глас отишао на далеко". - Удате жене не врше освету, али су њихови синови као "сродници по млеку" позвани да освете своје дедове по мајчиној лози или ујаке ако ови немају ближих мушких сродника. Тај обичај саопштавају сви известиоци из Метохије, али не наводе примере. Мајчина лоза увек има ближих сродника од оних "по млеку". Удајом, кућа родбине никад не остаје пуста.

Жена није жртва освете, али је повод за освету. Сви остали спорови могу се према обичајима решити без крви. Спорове из облигационих односа суде чувари бесе (алб. *dorzon*). Спорове везане за стварна права суди веће старца - арбанашке плећније. Већа старца суде и спорове из деликта. Али спорови у вези с блуди са женама су неопростиви и чувари жена су позвани да оперу свој образ и женску част убиствима блудника. Није то због љубоморе као психичког осећања, нити се може објашњавати фројдистичком психоанализом. Тако се може подметнути наследник који би касније могао убити легалног чувара своје мајке и узурпирати његову имовину. Зато се убијањем блудника чува сопствена глава ("образ") и својина. Бајрам Хусај из Ругова тако и каже: "Образ се не коси као ливада. Образ је мушка глава". То је доказано раније и овде неће бити понављања (2). Треба рећи да се спорови око блуди не износе пред арбанашке плећније, јер "ко изведе жену на плећнију - остаје без жене". Зато је блуд са женама готово једини повод за освету.

Жена као прави повод освете камуфлира се лажним поводима и мотивима. Чувари жена хоће да представе да су им жене часне и да их по обичајима не морају отпуштати због наводно непостојећих прељуба. (Жене су скупе - пола људске крви). И осветом оштећени настоје да прикажу да су им момци поштени а не блудници; у противном света би била оправдана и већа старца би пребијала "част жена" за главу погинулог. У том случају оштећени не би имали право на компензацију.

Лажни поводи и мотиви могу бити различити: свађа око деце, стоке, гомиле камења, гомиле песка у реци, пута, воде, јаза, помеђашки

(2) М. Р. Ђуричић, *Женска беса и крвна освета*, Црногорска академија наука и умјетности, "Гласник одељења друштвених наука" 4/1983, Титоград.

спорови итд. Но, због тих свађа може да буде галаме да би се изазвало посредовање добрих људи и обичајно суђење. Поводом тога не бивају освете. Треба имати у виду да се Албанац боји да не буде уплетен у ланац крвних завада и освета. После тога следи кућни притвор, запуштање обраде имања, поновљена освета, тражење дозвола за повремени излазак из куће, разумевање стоке, судови, адвокати, трошкови, угошћавање и плаћање већа стараца итд. То води комплетном осиромашењу. Зато се господари кућа пре освете морају и економски припремити.

ЗАКЉУЧАК

Албанци на селу, па и у градовима, међусобно се убијају због блуди. Наредбодавац крвних освета је патрицијски слој - господари кућа који су поштеђени од гоњења пред државним судовима и већима старца. Непосредни извршиоци су припадници плебса који поступају по наређењу својих господара. Они преузимају одговорност и објект су гоњења пред државним судовима и жртве освете. Повод за извршење убистава и освета је блуд са женама, страх од подметања наследника који би убили чуваре жена да би се што пре домогли њихове имовине. Блуд са женама се камуфлира лажним поводима и мотивима. Зато су судске статистике непотпуне и површне, као што су површне и судске истраге о наредбодавцима крвних освета. За све спорове, осим блуди, Албанци имају своје обичајно право. Код блудочинства над женама у питању је њихова глава и зато убистивма гоне блудника. Остаје отворено питање треба ли водити дубље судске истраге и гонити припаднике патрицијског слоја ради смањења броја убистава и крвних освета код Албанаца.

(Примљено 20. јуна 1993)

Dr. Milutin Đuričić,
Retired Attorney, Peć

BLOOD FEUD FACTORS WITH ALBANIANS

Summary

According to the customary law, the Albanians may settle almost all their disputes by its rules. Contractual relations are settled by the so-called protectors of word of honour, or "bessa" (Albanian term - *dorzon*, Roman law term - *praetor*), while the remaining property disagreements and those connected with wrongful acts are adjudicated by the councils of elders (Albanian - *plequnia*, Roman - *conjuratores*). Only the unchastity with women can not be settled either by protectors of word of honour or councils of elders. Out of an unchast relationship a substituted successor may be set, who would kill his legitimate father and would usurp his property. The fear against such substituted successor compels Albanians to kill unchast men.

In the structure of Albanian family it is possible to distinguish the members of three different layers: patrician, plebeian, and slavish. Patrician one includes masters of the households who are the ones ordering the execution of blood feud. They are not liable to

the regular, state courts or the customary law courts. Plebeian layer encompasses men apt to carry arms and to engage in a war. They are direct executors of blood revenge as well as its victims. Plebeian layer is defended by household masters both at state and customary law courts. Women belong to the slavish layer. As a rule, they are not the executors of blood revenge of the victims thereof. Women are the motive for blood feuds. The unchast relationship as a real motive is concealed by other false motives and causes. Patrician layer presumes that its women are chaste and that there is no reason for divorce. It does not pay off to divorce an otherwise bought woman.

Mentioned courts accept false motives as formally existing and amounting to blood revenge. The issue is still open of criminal prosecution of the patrician layer in order to reveal the real causes and motives for murders and revenges with Albanians.

Key words: *Albanians. - Blood feud. - Plebeians. - Women.*

Milutin Đuričić,
avocat à la retraite de Peć

LES FACTEURS DE LA VENDETTA CHEZ LES ALBANAIS

Résumé

Les Albanais peuvent régler presque tous leurs litiges sur la base du droit de coutume. En ce qui concerne les rapports d'obligation, la justice est dispensée par les gardiens de la *bessa* (*dorzon* en albanais, *praetor* chez les Romains). Pour ce qui est d'autres litiges ayant trait aux biens et aux délits, la justice est dispensée par le conseil des vieillards (*plequi* en albanais, *conjuratores* chez les Romains). Ce n'est que dans les cas de la débauche avec les femmes que la justice ne peut être dispensée ni par les gardiens de la *bessa*, ni par le conseil des vieillards. La débauche peut donner lieu à la naissance d'un enfant de substitution qui pourrait tuer son père légitime et usurper ses biens. La crainte d'un héritier de substitution oblige les Albanais à tuer les débauchés.

Dans la structure de la famille albanaise on distingue les ressortissant de trois couches: la couche du patriciat, celle des plébéiens et celle des esclaves. Les maîtres de la maison qui ordonnent la vendetta appartiennent au patriciat. Ils sont dispensés de responsabilité devant les tribunaux de l'Etat et les tribunaux de coutume. Les hommes ayant atteint l'âge de porter les armes et de faire la guerre appartiennent à la couche plébéienne. Ils sont les exécuteurs de la vendetta et ses victimes. La couche plebeienne est défendue par les maîtres de la maison devant les tribunaux de l'Etat et les tribunaux de coutume. Les femmes appartiennent à la couche des esclaves. Sauf dans les cas exceptionnels, elles n'exécutent pas la vendetta et ne sont pas sa victime. Les femmes sont à l'origine des vendettas. La débauche comme véritable motif est dissimulée par d'autres prétextes et motifs faux. La couche patricienne présente ses femmes comme honorables et affirme qu'il n'y a pas de raisons pour le divorce. Ce n'est pas rentable de divorcer les femmes qui ont été achetées.

Les tribunaux de l'Etat et les tribunaux de coutume acceptent les motifs et les prétextes faux comme raisons formellement véridiques de la vendetta. L'auteur laisse ouverte la question de la poursuite pénale de la couche du patriciat et du dévoilement de la débauche comme véritable motif et raison des meurtres et des vendettas chez les Albanais.

Mots clé: *Les Albanais. - La vendetta. - Le patriciat. - La couche plébéienne. - Les femmes.*